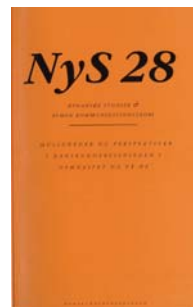

NyS

Forfatter:	Kjell Lars Berge
Anmeldt værk:	M. Juul Jensen, E. Krogh, I.L. Nordsborg, A. Rasmussen og A. Witzke: <i>Når sproget vokser. En undersøgelse af kvalifikations- og dannelsesmål i skriftlig og mundtlig dansk i et tre-årigt forsøgsprojekt i fem gymnasieklasser.</i> Dansk lærerforening, København 1998. 323 s.
Kilde:	<i>NyS – Nydanske Studier & Almen kommunikationsteori 28. Muligheder og perspektiver i danskundervisningen i gymnasiet og på HF</i> , 1999, s. 105-112
Udgivet af:	Dansk lærerforening
URL:	www.nys.dk

© NyS og artiklens forfatter

Betingelser for brug af denne artikel

Denne artikel er omfattet af ophavsretsloven, og der må citeres fra den. Følgende betingelser skal dog være opfyldt:

- Citatet skal være i overensstemmelse med „god skik“
- Der må kun citeres „i det omfang, som betinges af formålet“
- Ophavsmanden til teksten skal krediteres, og kilden skal angives, jf. ovenstående bibliografiske oplysninger.

Søgbarhed

Artiklerne i de ældre NyS-numre (NyS 1-36) er skannet og OCR-behandlet. OCR står for 'optical character recognition' og kan ved tegngenkendelse konvertere et billede til tekst. Dermed kan man søge i teksten. Imidlertid kan der opstå fejl i tegngenkendelsen, og når man søger på fx navne, skal man være forberedt på at søgningen ikke er 100 % pålidelig.

Å LÆRE SEG Å SKRIVE OG SNAKKE/ Å LÆRE VED Å SKRIVE OG SNAKKE

ANMELDELSE AV

M. JUUL JENSEN, E. KROGH, I.L. NORDSBORG,
A. RASMUSSEN & A. WITZKE:
NÅR SPROGET VOKSER. EN UNDERSØGELSE AF
KVALIFIKATIONS- OG DANNELSMÅL I
SKRIFTLIG OG MUNDTLIG DANSK I ET
TRE-ÅRIGT FORSØGSPROJEKT I FEM
GYMNASIEKLASSER. DANSKLÆRERFORENINGEN,
KØBENHAVN 1998. 323 SIDER

AV KJELL LARS BERGE

Skriveopplæringen og – i forlengelsen av den – opplæringen i muntlig har vært noen av de skoledisipliner som har vært gjenstand for kanskje den mest rivende pedagogiske utviklingen i mange vestlige land i de 20 til 30 siste årene. Skrive- og muntligpedagogikken har vært i vinden på en måte som man nesten må vende tilbake til antikken og opplysningstidens skoleretorikk for å finne noe å sammenlikne med. Og siden skrive-/muntligpedagogikken ikke er begrenset til å angå bare morsmålsfaget, men *alle fag* i skolen, har skrive- og muntligpedagogikken muligheter i seg til å bli etablert som selve kjernen i skolens læringsaktiviteter. “Skriving på tvers av fagene” er for de fleste lærere kanskje bare et slagord, og knapt nok det. Men slagordet peker likevel i retning av en forståelse av skolens læringsaktiviteter som griper om seg. Det er et lett tolkningsbart symptom på at en ny forståelse av disse aktivitetene er underveis at det svenske utdannelsesdepartementet har utgitt den omfattende offentlige utredningen *Att lämna skolan med rak rygg – om rätten till skriftspråket och om förskolans och skolans möjligheter att förebygga och möta läs- och skrivsvårigheter*. I forlengelsen av utredningen har det blitt gjennomført en omfattende undersøkelse/inspeksjon av lese- og skriveopplæringen i svenske skoler der man nettopp har lagt vekt på den betydningen særlig skrijving har for forståelsen og innsikten i *alle fag*, uansett om det nå er matematikk, natur- eller samfunnsfag det er snakk om.

Som grunnlag for denne interessen for aktiviteter som skriving, lesing og snakking finner vi blant pedagogene en sterk opptatthet av språkets betydning for den såkalte “dannelsen” – det være seg kunnskapsdannelsen eller mer grunnleggende: dannelsen av hvordan vi lærer oss å forstå og handle i ulike livsverdener. Med “språk” menes da som regel noe mer enn det tradisjonelle grammatikere definerer som språk, dvs. språket som et system av regler for hvordan språk/språkene er formet. Uttrykket viser heller til en forståelse av “språk” som en ressurs for skaping av mening i ulike sammenhenger og medier – for nå å parafrasere en måte å forstå språk på som vi framfor alt kan takke den engelsk-australske lingvisten Michael Halliday for.

Det er slike tendenser og forståelsesformer som er den nordiske og internasjonale konteksten for den danske prosjektrapporten som skal omtales i denne anmeldelsen. Nå er den skrive- og muntligopplæringen som det er fortalt om i denne rapporten, begrenset til danskfaget. Den omtaler ikke språkpedagogikk i andre fag i skolen. Forfatterne legger vekt på å presentere denne type pedagogikk som noe som kan binde danskfaget sammen. Ikke minst er de svært opptatt av litteratursiden i faget. Slik jeg forstår forfatterne, er fortrolighet med litterære tekster selve kjernen i faget. Eller som forfatterne uttrykker det, er det sentrale (eller som de sier det “substansielle”) i faget “At få både viden om og opplevelse af kunsten og dens virkemidler, og en personlig forståelse af kunstens muligheder”. Litteraturen er “overskridende”, “grænsesprængende”, den “åbner livsdimensioner og gør livet rigere” hevder forfatterne (på side 26). Jeg skal vende tilbake til denne ideologien (her ikke forstått negativt, men som mer eller mindre utviklede måter å gi mening til ulike livsverdener på) og forholdet til skrive- og muntligpedagogikken – og dermed også det språkpedagogiske fundamentet for denne pedagogikken – mot slutten av anmeldelsen.

Når jeg omtaler boken *Når sproget vokser* som en tekst tilhørende genren prosjektrapport, er det fordi den nettopp bærer preg av å være kortfattet og lite drøftende på teori og resultater, men forholdsvis grundig redegjørende for forskningsdesign og forskningsforløp. Det er denne publikasjonens både styrke og svakhet.

En styrke er at det redegjøres grundig for et omfattende og ganske langvarig pedagogisk utviklingsarbeid med utviklingen av opplæringen i muntlig og skriftlig dansk i fem forskjellige gymnasklasser; to av klassene var såkalte “sprogliche”, og tre av dem var “matematiske” klasser. Under-

søkelsene følger de fem klassene i alle de tre årene av gymnaset. I tillegg presenteres skrivehistorien til en av elevene som inngikk i prosjektet – en jente kalt “Mette” – mer inngående.

Forfatterne av rapporten er lærere med tilsynelatende solid yrkeserfaring, men etter det jeg kan forstå, uten noen egentlig institusjonell forskningsidentitet. Forskningsprosjektet er derfor et (godt) eksempel på en konkretisering av en type forskning som man i skrivepedagogiske forskningsmiljøer gjerne har ønsket, men ofte har hatt problemer med å virkeliggjøre: å engasjere som forskere lærere som selv står midt i det konkrete og hektiske pedagogiske arbeidet. Lar det seg realisere, kan den skrivepedagogiske forskningen i større grad enn mye annen skoleforskning stå i et praksisnært og deltakerorientert forhold til den virkelighet/livsverden som skal oversettes til en vitenskapelig gjenstand. Av mange grunner har mange som har forsøkt å gjøre dette ønsket til virkelighet, ofte støtt på problemer. Mange av dem har vært av en helt triviell natur. Derfor er det ekstra gledelig at dette ikke synes å ha vært tilfelle her. Om det har vært praktiske problemer med å være forsker og lærer samtidig – og det har det sikkert – har de ikke blitt gjort til tema i denne rapporten. I det hele tatt er det imponerende at man på den utrolig korte tiden forfatterne har fått seg tildelt av sin arbeidsgiver til å gå i dybden (forfatterne oppgir at de kun har fått tre ukers undervisningsfri i forbindelse med prosjektet!), likevel har kunnet gjennomføre et såpass omfattende prosjekt.

Det er også en styrke med rapporten at forfatterne presenterer ganske inngående den ideologi som prosjektlederne har lagt til grunn for sitt arbeid med skrive- og muntligpedagogikken. Forfatterne har reflektert grundig over hva slags fenomen “dannelse” er, og dette fenomenets forhold til beslektede kategorier som “kvalifikasjon” og “kompetanse”. De går ganske grundig til verks for å synliggjøre sine forståelser i teksten (dokumentert i kapittel 1). Interessant er det også å lese om de pedagogiske tradisjonene som forfatterne plasserer både prosjektet og prosjektets ideologi i forhold til (i kapittel 2).

Svakhetene med denne prosjektrapporten er ikke det som opptar meg mest. Tatt i betraktning hvor mye forfatterne faktisk har evnet å gjennomføre innenfor temmelig trange tidsrammer, er det liten grunn til å være nedlatende kritisk. Likevel – og ikke minst fordi prosjektet har vært så omfattende, både når det gjelder antallet klasser og elever som har deltatt i

det, og den kjensgjerning at forskergruppen har fulgt de samme klassene i hele tre år – er og blir det en svakhet med denne rapporten som bør påpekes at den i så liten grad beskriver, forklarer og forsøker *hva som faktisk foregikk* i disse fem klassene i de tre årene de hadde dansk på gymnaset. Vi blir avspist – synes nå jeg – med noen elevkommentarer i kapittel 5, der det for øvrig egentlig presenteres hva loggskrivning er, et meget kortfattet kapittel 6 der noen få elevers synspunkter på prosjektet stort sett utelukkende blir sitert og altså skrivehistorien til “Mette” i kapittel 7. Noen egentlige forskningsresultater blir heller ikke rapportert. Personlig blir jeg ganske nysgjerring på den ganske store variasjon i læringsutbyttet som elevene som inngikk i prosjektet forteller om. Men jeg får ingen ytterligere informasjon ut over de korte, og av forfatterne tilrettelagte, sitatene av skriftlige utsagn.

En annen svakhet med boken er at jeg i løpet av lesningen kommer i villrede om hvem modellmottakerne er, og hvilken genre den tilhører. Det er mulig at jeg har feiltolket genren når jeg har kvalifisert den som en forskningsrapport. Mye av det som er skrevet, har karakter av en litt lærebokaktig redegjørelse for interesserte målgrupper om prosessorientert skrivepedagogikk (POS). For den som allerede kjenner denne tradisjonen godt og de metodiske strategier som inngår i den, har det liten verdi å bli orientert så utførlig av forfatterne om POS, responsgrupper og loggskrivning. Et genrebrudd er det også etter mine forventninger når forfatterne inkluderer et polemisk kapittel der det tordnes mot “den danske stil”. At den form for skrivning som “den danske stil” representerer, ikke uten videre kan forenes med den type skrivepedagogikk som presenteres i rapporten, er ikke overraskende. Og det er selvsagt oppsiktsvekkende at dokumentert gode skribenter som “Mette” ikke fikk bedre uttelling på eksamen enn det hun faktisk gjorde. For dem som tar beslutninger om hvordan eksamen i dansk skal konstrueres, vil jeg tro at slik informasjon er viktig å få tilgang til, men den må dokumenteres på en mer vitenskapelig måte enn det er gjort her for å bli tatt helt på alvor – kanskje?

La det være nok om sterke og svake punkter. Til slutt i denne anmeldelsen har jeg lyst til å ta opp noen av de mest sentrale problemstillinger i rapporten som har sammenheng med den såkalte “dannelsen”. På den måten kan jeg kanskje utfordre forfatterne og andre lesere til en ytterligere diskusjon omkring forståelsen som uttrykkes i rapporten. Som nevnt skiller forfatterne mellom “dannelse”, “kompetanse” og “kvalifikasjon”. Alle disse

begrepene har selvsagt med tekstbasert læring og sosialisering å gjøre, dvs. hvordan et menneske setter seg selv/settes i stand til å handle i vante og uvante omgivelser gjennom å konstruere mening i form av tekster som blir oppfattet som forståelige, relevante og kanskje også gode i disse omgivelsene. Oppgaven til skolen er jo først og fremst at det legges til rette for at barn og unge på en så tilfredsstillende måte som mulig kan tilegne seg en slik handlingsressurs (jeg forutsetter altså at skolen er et sted å lære, mer enn et sted å være). Med sine tre begreper skiller forfatterne mellom tre aspekter ved denne typen utvikling. "Kvalifikasjon" er en slags instrumentalistisk profesjonsferdighet. Det å kunne skrive et handelsbrev på et eller annet kontor ville være et mulig eksempel. "Dannelse" er knyttet til personligheten, og det å utvikle en helstøpt og ressurssterk sådan: å være i stand til å lære å lære, velge, utvikle estetisk sans, utvikle selvfølelse, selvtilit og erkjenne betydningen av å inngå i fellesskap. Men den er også – og kanskje framfor alt – en spesiell og egen forståelse av kunstens muligheter, som tidligere nevnt. "Kompetanse" inkluderer begge disse i tillegg til at den dannede og kvalifiserte utvikler en personlig stemme. "Kompetanse" er i grunnen den kategorien som er språklig konstituert. Derfor er den også relatert til "genre".

Det er særlig på dette punktet jeg skulle ønsket at forfatterne utviklet sin forståelse av språkets betydning for sosialiseringen ytterligere. Fenomenet "genre" er i dag meget omtalt og undersøkt, framfor alt i språkpedagogiske sammenhenger. Det er ikke for sterkt å si at den nyskapende og derfor toneangivende genreforskningen nettopp skapes i de språkpedagogiske miljøene (uansett fag, de litteraturvitenskapelige miljøene slett ikke unntatt). I norsk skrive- og tekstforskning har fenomenet "genre" vært et helt sentralt begrep i mange avhandlinger, artikler, artikkelsamlinger og lærebøker de seneste årene (se oversikt i Ongstad 1996). Det samme er situasjonen i mange land med en velartikulert forståelse av den språklige sosialiseringen – i de engelsktalende land selvfølgelig, men også i våre nordiske naboland Finland og Sverige. En grunnleggende forståelse av "genre" har etterhvert fått en solid pragmatisk eller – kanskje skulle en si med et tungt ord konstruert for anledningen – hverdagspraksisorientert forankring. Å lære seg å skape tekster i en genre innebærer slett ikke en overflatisk og instrumentell beherskelse av visse språklige og tekstuelle teknikker, men at man er i stand til å delta i en eller annen praksis i en livsverden på en selvfølgelig og innforstått måte. Man blir en av gjengen så å si. Det innebærer at

genrebeholderskelsen får konsekvenser for personlighetsdannelsen, og for forståelsen av posisjoner og roller i den aktuelle livsverden. Den får også konsekvenser for måtene en forstår virkeligheten på. Og den gir virkeligheten mening i språklig medierte tekster i det aktuelle praksisfeltet. Det er denne type innsikt som har ført til at språkpedagogikken har utvidet sin doméne langt ut over morsmålsfaget. En beherskelse av naturvitenskapen og matematikken f.eks. innebærer at man må lære seg å oppleve disse vitenskapskulturene innenfra som aktiviteter. Naturvitenskapens tekster kan ikke uten videre oversettes til andre generer, f.eks. fortellende, men må forstås på egne premisser. Naturen i naturvitenskapelige tekster blir ikke forstått som umiddelbart tilgjengelig og enkelt formidlingsbar i hverdagspråk. Naturen får vitenskapelig mening gjennom en teoretisk forståelsesramme som abstraherer naturen fra det umiddelbart opplevde. Naturvitenskapen gjør prosesser om til gjenstander. Denne tenkemåten får derfor språklige og tekstlige konsekvenser. En slik forståelse av generer får følger også for hvordan språkpedagogikken skal legges til rette. Her finnes det ulike løsningsforslag. En klar motsetning finnes mellom en retning (ofte assosiert med miljøer forankret i Australia) som legger vekten på en eksplisitt og modellorientert genreundervisning, og en retning (forankret i amerikanske skrivepedagogmiljøer) som legger vekten på en implisitt erfaringsbasert læring. Imidlertid er disse genredidaktiske miljøene enige om at det å utvikle språket muntlig og skriftlig har sine forutsetninger i at den som skal tilegne seg genren som en ressurs for skaping av mening, inngår *aktivt* i de mer eller mindre institusjonaliserte samhandlingsformene der genren er institusjonens måte å iscenesette seg selv på. Uttrykt med de amerikanske språk- og skrivepedagogene Barnes & Barnes sine ord, er forutsetningene for denne type skrivekompetanse (“kompetanse” her forstått i Juul Jensen, Krogh, Nordborg, Rasmussen & Witzkes forståelse av ordet) de følgende:

Our ability to participate with others, to take on appropriate roles in writing to them, and to foresee what they need to know is a social competence that we learn for specific groups of people, and not in general... [It] depends on our awareness of the tacit meaning available in a group, and our ability to respond to the demands of a specific audience and situation. That is, [it] depends upon a participant's *experience of a social milieu* (Freedman & Medway 1994:194).

I forfatterens forståelse av fenomenene “dannelse”, “kompetanse” og “kvalifikasjoner” finner jeg lite av denne type refleksjoner. Tar man innsiktene

fra genreforskningen på alvor, får det store konsekvenser for språkpedagogikken. For diskusjonen om verdien av genren den danske stil gir innsikten i denne forskningen solide argumenter for en grunnleggende kritikk som andre faglige ståsteder neppe gir. I mitt hjemland Norge har denne innsikten bidratt til en radikal omlegging av eksamensordningen og med den språkpedagogikken. La gå at mange lærere syns dette blir for utfordrende og vanskelig, men skolen er jo ikke til for lærerne, men elevene.

Det andre punktet jeg gjerne vil utfordre forfatterne på, står i forbindelse med det første. Det har å gjøre med den store vekten forfatterne legger dels på det *estetiske* i dannelsen/kompetansen, og dels på forholdet mellom den estetiske dannelsen/kompetansen og *personlighetsutviklingen* – dvs. den personlige stemmen. Jeg har ingen problemer med å forstå forfatternes behov for å skape en slags legitimering for språkpedagogikken i det at den gjør det mulig å skape en helhet av danskfagets deler. Jeg går ut fra at man i Danmark som i Norge har store problemer med å skape en faglig overbygning i morsmålsfaget som lærere og (ikke minst) elever opplever som naturlig. Man hører ofte at morsmålsfaget oppleves som fragmentarisert, og at det er en stor sekk. I sekken stappes det ned stadig nye disipliner. Imidlertid har jeg et inntrykk av at forfatterne på dette punktet i for stor utstrekning innskrenker den estetiske oppdragelsen (som jo fører til dannelsen og kompetansen) til institusjonaliserte estetiske disipliner som lesning av skjønnlitteratur. Vil det ikke være en mer pedagogisk utfordrende måte å forstå den estetiske oppdragelsen på, å tenke seg arbeidet med *alle* genrer som estetiserende? Kan ikke den personlige stemmen vel så mye dyrkes fram i matnyttige og instrumentalistiske genrer, som i tradisjonelle estetiske genrer der elevene skal skape fiksjoner f.eks? For å ta noen eksempler: kan ikke den estetiske oppdragelsen like så vel være en del av arbeidet med fagartikler i samfunnsfag som den er det i arbeidet med novelleskriving til eget bruk? Å utvide estetikkbegrepet slik tror jeg har mye for seg. Det er også i samsvar med de læringsteorier og psykologiske teorier som ligger til grunn for mye av den interaksjonistisk orienterte genreforskningen som jeg omtalt ovenfor.

Jeg slutter her mine refleksjoner etter lesningen av *Når sproget vokser*. Jeg vil gjenta at jeg er imponert over prosjektets omfang og gjennomføring. Jeg vil også oppfordre forfatterne til å gå videre med presentasjoner og refleksjoner rundt prosjektet. Det vil garantert interessere andre enn fagdi-

daktisk interesserte dansker. Skriveforskere og fagdidaktikere i de nordiske landene er hunder etter erfaringsbasert kunnskap om hvordan denne typen språkpedagogikk faktisk fungerer. Ordentlige skriftlige dokumentasjoner av den er det rett og slett for lite av.

LIT T E R A T U R

- Det svenske utdannelsesdepartementet (1997): *Att lämna skolan med rak rygg – om rätten til skriftspråket och om förskolans och skolans möjligheter att förebygga och möta läs- och skrivsvårigheter*. Stockholm: Utbildningsdepartementet.
- Freedman, A. & P. Medway (1994): *Genre and the new rhetoric*. London: Taylor Francis.
- Ongstad, S. (red.) (1996): *Hva gjør vi med sjangrene – og de med oss?* Oslo: Cappelen, Akademisk.